

TORNIONJOEN LIPPO

Jarno Niskala

Jarno Niskala

Tornionjoen lippo

Kirjoittaja: Jarno Niskala
Taitto ja kuvitus: Arto Huhta
Tornionlaakson kesäsiika -hanke

2018

Paino: Erweko Oy

Sisältö

Yleistä lippopyydyksen kehittymisestä Tornionjoella	9
Huomaamaton lippo.....	11
Millainen lippo oli ennen ja miten se on muuttunut?	13
Lippotyyppi, Tornionjoki	13
Lippotyyppi, Kemijoki	15
Tornionjoki –mallisen lipon tekniikka	16
1900-luvun alun kutomisohje.....	18
Vanhimmat kukkolalaiset lipot	22
Vanhimmat Matkakosken (Fin) lipot	22
Materiaalien ja valmistustekniikoiden muuttuminen	28
Liponteko tänään	31
Sovellettuja malleja:	35
Pohjan ja sivun jamominen	36

Hankosen tai kiinnikkeen teko	38
Vemmel	39
Liinan kiinnitys vempaleeseen ja päällystäminen	39
Varsi ja lipon kiinnitys siihen	40
Muut lähteet:	41

Kuva: Kuvaaja U.A. Saarinen.
Tornionlaakson maakuntamuseo.

Yleistä lippopyydyksen kehittymisestä Tornionjoella

Tornionjoella käytetään lippoja virta- ja koskipaikoissa. Lippo on muodostunut koskissa erityisesti siian osalta kätevimmäksi pyydykseksi. Tornionjoen alajuoksun kosket ovat toisistaan poikkeavia ja niissä on omat erityispiirteensä. Matkakoskessa on lyhyellä matkalla jyrkkä putous ja kapeimmalta kohdaltaan koski onkin vuolas ja kuohuva. Kukkolankoskessa on myös vuolas virtaus ja kohtuullisen kova putous. Laaja Karunginjärven suvanto kapenee Kukkolankoskeen, joka on pitkä ja leveä koski. Vuento on pitkä koski, jossa on jyrkkiä rantoja. Isonärä on puolestaan Oravaisensaaren ja Ruotsin puoleisen Ylivojakkalan rantojen välinen virtapaikka. Kattilakoski on siian vaelluksen kannalta ylimpiä koskia, jonne asti siian on joskus sanottu uivan. Siellä ei kuitenkaan ole tiettävästi ollut merkittävää lippopyyntiä.

Koskiin on rakennettu myös rantapatoja lähinnä lohien pyyntiin. Padot ovat staattisia pyydyksiä toisin kuin käteen sopivat virrassa liikuteltavat lipot. Siiat uivat vastavirtaan välillä levähtäen virtapaikkojen kivien sekä pohjan muodostamissa kuopissa, ”virran kosteissa”. On huomattu, että levähtävä kala voidaan saada kiinni lipolla. Siika on kuitenkin hyvin varovainen kala ja se väistää helposti lipon. Lippoja kuljetetaan myötävirtaan lähellä pohjaa. Lipon liikkeen täytyy olla mahdollisimman huomaamaton ja pohjakosketusta pitää varoa. Kalan saamiseen vaikuttaa taito ja tuuri sekä hyvät välineet. Lippo täytyy rakentaa mahdollisimman huomaamattomaksi sekä mm. lujuudeltaan sellaiseksi, että siika saadaan pyydystettyä. Lippo onkin pyydys, joka on tullut aina yksityisen tekijänsä näköiseksi, sen rakenne ei ole ollut kalastusyhteisön tai minkään muun instanssin määräämä. Nykyisin Tornionjoen kalastussääntö määrittelee siikalipon liinan materiaaliksi monofilisiiman jonka vahvuus voi olla enintään 0,40 mm.

Koskipaikoissa kalojen reitti ylävirtaan saattaa olla lähelläkin rantaa, jolloin lippoamaan pääsee helposti ilman venettä tai rakenteita. Lippopaikkojen käyttö vaihtelee vedenkorkeuden mukaan. Veden lämmitessä siika ui myös syvemmällä koskessa ja tällöin lippokrenkut rakennetaan kauemmas rannasta. Koskien pohjaa on Tornionjoella tunnusteltu vuosisatoja. Yhä näinä päivinäkin lippomies voi kokeilla ja löytää koskesta sellaisia ”uusia” monttuja, joissa kalat lepäivät. Parhaimmat lippopaikat ovat olleet käytössä yleensä jo kauan. Paikkojen sijainti kulkee perimätietona sukupolvelta toiselle.

Paikalliset olosuhteet, joen virtaus, kalan reitti, pohjan sekä yksittäisen lippokuopan muoto vaikuttavat siihen, millainen lippo on niihin sopiva, pyytävä. Tornionjoella lipon kehitystä voidaan tarkastella kalastajien perimätiedon ja kokemusten, kirjallisuuden sekä muun arkistotiedon valossa. Tornionjoen lippo on yhä käytössä oleva jäänne keskiajalta, 1200-1300 -luvulta. Lippokalastusta on periaatteessa saattanut olla ennen sitäkin, mutta nykyisen lippouskulttuurin jälkiä voidaan kuitenkin seurata noinkin kauas. Koska perinteisiä luonnonmateriaaleja on käytetty lippojen rakentamisessa meidän päiviimme asti, säilyneistä kalastusvälineistä voidaan nähdä sekä päätellä paljon.

KUVA: Kukkolankosken lippomies 1938.
Rollfoto, Haparanda Stad.

Huomaamaton lippo

Lippo koostuu pitkästä varresta sekä suu-/pesäosasta sekä verkosta eli liinasta. Lipon suuosan kehän muodostaa vommel, vempale, joka pitää pussimaiseen muotoon kudotun verkon auki. Vempeleen täytyy olla sen kokoinen, että se mahtuu kivien väleihin ja juoviin. Periaatteessa eri lippopaikkoihin voisi tehdä aivan omanlaisen vommelkoon, esimerkiksi kapeaan juovaan ei mene suurikehäinen tai pyöreä lippo. Vempeleen tulisi olla paitsi sopivan kokoinen, myös liikutettaessa hiljainen ja tarpeeksi ohut. Vommel on ennen ollut puuta. Puinen vommel on päällystetty kulumisen ehkäisemiseksi ja myöhemmin tehtyjä jäykempiä metallivempeleitä on päällystetty myös ajatellen vempeleen pehmeyttä. Vempeleen ja varren kiinnitykseen käytetty hankonen on siikalipossa tehty kestäväksi, mutta mahdollisimman solakaksi ja värjätty tummalla värillä, jotta se ei erotu vedessä.

Lipon verkko-osan eli liinan tulisi myös pysyä auki, jotta kala menee lippoon. Kala ei myöskään saisi tulla pois liposta. Jos pussiksi kudottu lipon liina on liian lyhyt suhteessa suuaukon kokoon, kala pääsee ulos liposta. Suuri suuaukko siis vaatii pidemmän liinan. Pääsääntöisesti lyhyempi liina pysyy paremmin auki. Lipon verkko-osan tulisi myös olla mahdollisimman huomaamaton. Langan vahvuus on merkittävä tekijä siinä, huomaako kala verkon. Verkon silmäkoolla on myös merkitystä huomaamattomuuteen. Liina on usein kudottu yläosastaan suuremmalla silmäkoolla kuin pohja. Tällöin liinasta tulee ilmava ja vähemmän tiiviin pussinomainen. Jos lippo on kauttaaltaan tiheäsilmäinen pussi ja liina näkyvä, kala huomaa sen helpommin. Suurisilmäinen liina ei kuitenkaan saa heikentää lipon lujuttua likaa. Pohjaosa täytyy kutoa tiheämmäksi ja lujemmaksi, koska sinne kohdistuu suurempi paine. Tällöin kala ei saa liinaa helposti rikki.

Muutoinkin liinan muotoon on myös kiinnitetty huomiota. Pohjastaan liina on voitu kutoa yhtä leveäksi kuin ylhäältä, jos on haluttu liinaan tilavuutta. Kutomisteknisesti tämän toteutusta on jouduttu sitten miettimään, kun silmäkoko joka tapauksessa pienenee kohti pohjaa. Liinan värillä sanotaan myös olevan merkitystä erottuvuuteen vedessä.

Lipon varsiosa on pitkä, sen on täytynyt olla tarpeeksi kestävä, mutta myös kevyt käsitellä. Varren on täytynyt myös joustaa sopivasti, jotta lippo kulkee veden virtausta ja lippoajan liikkeitä sulavasti myötäillen. Varsi onkin muotoiltu yleensä sellaiseksi, että se kapenee kohti lipon haaviosaa. Tällöin se antaa parhaiten periksi vedessä eikä ole lipotessa liian jäykkä.

KUVA: Fiskari Frans Salonoja paikkaa lohilippoa, Kokemäenjoki. Emil Cedercreutzin museo.

KUVA: Lipon hankonen Kokemäenjoelta. Kokemäenjoki. Emil Cedercreutzin museo. Emil Cedercreutzin museo. (JN).

Millainen lippo oli ennen ja miten se on muuttunut?

Lippotyypit, Tornionjoki

Lippo on hyvin vanha pyydys. Lippo on pääosin säilyttänyt muotonsa nykypäiviin. Lippoja on historiallisesti käytetty myös muilla jokivarsilla, mutta näihin päiviin lippouskulttuuri on yhtäjaksoisesti jatkunut erityisesti Tornionjoella. Myös Tornionjoella lipot ovat muuttuneet ja muokkautuneet eri kylissä, mutta muuttuminen on tapahtunut enimmäkseen viimeisten vuosikymmenten aikana. Kylät, joissa lipotaan, sijaitsevat suhteellisen pienellä maantieteellisellä alueella ja samalla Tornionjokivarren kulttuurialueella. Jokivarren vahva käsityöperinne on yleisesti synnyttänyt omia erityispiirteitä erotuksena muihin alueisiin. Alueen käsityöperinteen erityispiirteet näkyvät esimerkiksi vanhoissa nikkari- ja puusepäntuotteissa. Tornionjokivarren kylien asukkaat ovat olleet vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja käyttäneet alun perin myös samanlaista lippomallia.

Tornionjokivarren asutuksen muotoutuminen on sidoksissa tiiviisti kalastus- ja pyyntikulttuureihin. Lippo on syntynyt näiden vanhojen kalastajien ja pyytäjien tarpeisiin. 1200-luvulta lähtien tänne rantautunut saksalainen suola nosti kalan kunnolla arvoonsa. Arvioiden mukaan esimerkiksi Kukkola ei ollut pysyvän asutuksen ihannepaikka ennen suolaa, vaan lähinnä sesonkiluontoinen kalakenttä. Lisäksi asutuksen oli vaikea muodostua pysyväksi lähelle rannikkoa mereltä suuntautuvien ryöstöretkien takia. Ruotsin vallan ulottuminen pohjolaan rauhoitti olosuhteita. Ylempi Tornionjokilaakson asutus on Niilo Tervon mukaan vanhempaa, kveenit alkuperäisväestönä jo ennen 1000-lukua. Siitä ja myös myöhemmin muotoutuvasta asutuksesta ovat tutkijat (mm. Wahlberg, Vahtola) esittäneet arvioita. Asutus on muodostunut jokilaaksossa jo asuneesta väestöstä, kveeneistä, sekä etelästä tulleesta uudisasutuksesta. (Tervo 2003.)

Tornionjokilaakson kiinteä asutus sekä suomenkielisen kulttuurin perusta syntyivät jo varhaiskeskiajalla etupäässä Satakunnan ja Hämeen alueelta tulevan asutuksen mukana. Satakuntaa ja sen reuna-alueita Tornionjoen asutushistorian syntyseutuina on selvitetty mm. murre- ja perinnemaantieteellisin tutkimuksin. Esimerkkinä esineistön historiallisesta yhteydestä käytetään juuri ”kehittyneitä pohjalippotyyppejä”, jota on käytetty vain Tornionjoen ja Kokemäenjoen siian- ja lohenpyynnissä sekä Satakunnan järvilla kuoretta lipottaessa. Kulttuurivaikutteet ovat tulleet pohjoiseen osin ohi Pohjanmaan. Satakunnan ja Länsipohjan välisiä suoria kulttuurivaikutteita ei pitäisi ajoittaa 1400-lukua nuoremmiksi. (Valonen 1978.) Näyttää siltä, että Tornionjoen lippo olisi saanut muotonsa jo ennen 1400-lukua.

Tornionjokivarren lippo on rakennettu useasta eri kappaleesta. Tällaista lippoa voi pitää historiallisesti pitkälle kehitettynä erotuksena yksinkertaisempiin malleihin, kuten Laatokan Karjalan sekä Varsinais-Suomen sisävesien lippoihin. Vilkunan (1940) mukaan Tornionjoen lippo muistuttaa Kokemäenjoen lippoa, mutta hän on löytänyt koskilippotyyppejä myös Ruotsista. Hän pitää joka tapauksessa todennäköisenä, että Tornionjokivarren suomalaisten esi-isät ovat tuoneet tämän lippomallin siirtyessään

keskiajalla Satakunnasta pohjoiseen. (Vilkuna 1940, 84-86.) Vanhempi ruotsinkielinen termi ”glip” tarkoittaa lippoa. Kokemäenjoelta on asiakirjamerkintä vuodelta 1453 Lammaisten kosken lippokalastuksesta. Monet yhtäläisyydet Tornionjoen ja Kokemäenjoen lippouksen kesken kertovat kiinnostavaa tarinaa kalastusrakennelmien ja tämän seudun lipon alkuperästä.¹

Lipon voi palauttaa historiassa hyvin kauas. Mm. Ostjakeilla (suomalais-ugrilainen kansa) oli lipon tyyppinen haavi jo silloin kun havasta eli verkkokudosta ei tunnettu. Pesä, joka oli kiinnitetty puusta veistettyyn soikeaan kehykseen, oli nidottu tuomensäikeistä. Myöhemminkin lippo rakentui luonnosta löytyvistä tarvekaluista ja muodoista. Vanhinta tyyppiä tästä edustaa haavin/lipon runko-osa, johon verkko on kiinnitetty. Tällaisessa lipossa on tavallisimmin kaksihaarainen puunrunko, jonka haaroista on tehty vanne ja rungosta varsi. (Sirelius 1919, 612.)² Tällaisia lippoja ei ole ollut enää yleisesti käytössä lähihistoriassa, mutta jotakin muistoja niistä vielä löytyy. Esimerkiksi lipponeuvos Hannes Risto kertoo jostakin ensimmäisestä lipostaan, että katajainen vommel oli yhtä haarapuun kanssa ja toinen puoli sidottiin yhteen toisen vommelhaaran kanssa, jotta vommel sai oikean muodon. Hanneksen mukaan sellaista lippoa hän ei nähnyt muilla, mutta oli itse tehnyt sen löydettyään sopivan haaran metsästä. Vanha lippomies Väinö Niskala oli kysellyt Hannekselta, että mistä tuollaisen olet löytänyt. Samanlaista lippoa muistelivat nähneensä myös Per Åke Thyni Ruotsin Kukkolasta sekä Karl-Erik Kauppi Matkakoskelta.

Lippoa on alettu kokoamaan osista, vanne eli vommel on voitu tehdä yhdestä tai kahdesta taipuisasta ja ohuesta kuusenoksasta (Sirelius 1906). Lippomiesten mukaan katajainen vommel tehtiin kahdesta osasta, jotka sidottiin päistä yhteen. Lippojen kehitys johti tyyppilliseen Tornionjokimalliseen lippoon, joka koostui eri osista. Käytännössä tapahtui niin, että löytyi sopiva vannepuu, mutta ei varreksi käypää runkoa. Saatettiin myös löytää sopiva haarainen varsipuu, mutta ei vanteeksi sopivia haaroja. (Sirelius 1919, 612-613.)

Tornionjoella lippoa on käytetty koskipaikoissa ja virtaavassa vedessä. Tornionjoelta puuttuu suurikehäinen (Storhäv, Kokkola) lippo, jota kuljetetaan pohjan lähellä, rauhallisessa virrassa veneestä. Tätä lippoa tavataan mm. Pohjanmaalta ja myös Kokemäenjoelta (ajolippo). Tornionjoelta puuttuvat myös liipit, joilla kaloja saarretaan alapuolelta.

Sven Ekmanin (1910) mukaan Tornion, Kalixin, Åbyn ja Skellefteån joilla pyydetään siikaa lipolla. Kalixjoella lippousta tapahtui tuolloin ainoastaan Kamlungen koskessa, jossa kalojen oli pysähdyttävä lepokuoppiin. Pyynti on ollut merkittävää, koska siellä on päästy 1500 siian vuorokausimääriin. (Ekman 394, 1910.) Perimätiedon mukaan myös Kukkolasta on käyty opettamassa Kalix- eli Kainuunjoella lippousta (Leo Lahti vuonna 1936, Paulaharju 1936 ja Erling Persson 2016).

---

1. Kokemäenjoella on jonkin verran perimätietoa jäljellä vanhasta koskipaikkojen ranta-/patolippouksesta, erityisesti alueen museoissa ja arkistoissa. Pyyntin hiipuminen alkoi jo 1920-luvulta lähtien, joten ensisijainen muistitieto koskilippouksesta alkaa olla harvinaista tai kadonnut. Vanhoja lippoja on säilynyt joitakin kappaleita, esimerkiksi Satakunnan museossa ja Emil Cedercreutzin museossa. (JN).

2. Kustaa Vilkuna (1975, 293) tulkitsee lippo -kalastusvälinettä nimitetyn aikaisemmin (ennen lippo/glip -nimitystä) aseeksi, jonka kaikki puuosat olivat yhtä puuta. Vilkuna katsoo hankosta myös Tornionjokivarressa nimitetyn aseeksi, viitaten myös Sireliukseen. Sireliukselta tästä ei kuitenkaan Tornionjoen osalta löytynyt selkeää merkintää/tietoa (JN).

”

”Se on ilmeisesti kosken profiilin mukhaan lippo muotoutunut. Taivalkoski putosi 400 metrin matkalla 7,5 metriä, se oli äkänen koski. Pyyntipaikat oli aivan rannoilla”

”Ies pitää lipossa ryhtiä”

- Eero Yliniemi

Lippotyypit, Kemijoki

Kemijoen Taivalkoski oli Pohjois-Suomen suurin koski, se oli kuuluisa lippouksestaan ja suurista siikasaaliista. On kiinnostavaa, että Taivalkosken lippo poikkeaa selvästi Tornionjoki –mallista. Lipon suu ei ensinnäkään ole symmetrinen kuten Tornion- ja Kokemäenjoella. Lipon vemmeltä on koottu taivutetuista ja sidotuista oksista siten, että vempelen yläreuna (päälykäyrä) on lyhyempi kuin pidempi ja kaarevampi alareuna (alakäyrä). Lipon suu oli muotopuoli ja liposta tuli näin tukeva ja veden vastus oli pienempi. Lipossa oli lisäksi ies eli poikkipuu, joka yhdistää vempelen ja varren. Taivalkosken liposta siten puuttuu Tornionjoelle tyyppillinen hankonen. Vilkuna pitää Taivalkosken lippoa nuorempana paikallistyyppinä kuin mitä Tornionjoen lippo on. (Vilkuna 1975, 292-293.)

Eero Yliniemen mukaan Taivalkoskella siian kalastus on kuitenkin ikivanha tapa. Esimerkiksi Taivalkosken siikapäivyyssyhtymää syysiiän osalta laajennettiin Runkauskylän Mattisen ja Lautiosaaren välille jo 1500-luvun loppupuolella.

Ihminen on rapauttanut kalliota polttamalla kuivana aikana koskeen sopivia lippopaikkoja, pyyntiuria, kuten Eero Yliniemi niitä kutsuu; ”Kaloille tehtiin suojapaikkoja (poltoksia), mistä ne otettiin”. Lippo on muokattu näihin paikkoihin sopivaksi.

KUVA: Taivalkosken lippo, vempelen kiinnitys. Vemmeltä tukee poikittainen ies. (JN)

KUVA: Kemijoen lipon suun muoto (JN).

Matti Hervan mukaan Kemijokivarressa oli lappalaisia ja tänne tuli karjalaisia, mm. Rovaniemi oli karjalaiskylä; ”Rovaniemeltä käsin pitäisi katkoa Kemijoen kalastusta ja koko Kemijoen historiaa”. Se on ilmeisesti vanhempaa kuin alajuoksun asutus. Karjalaiset ja hämäläiset heimot ovat vahvasti vastakkain Kemijoella. Alakemijoen karjalaisasutus (Laatokan Karjalasta) ei ole niin vanhaa kuin Rovaniemen karjalaisasutus. Kemijoen alajuoksulla on hämäläistä ja Tervolassa myös savolaisasutusta. Vanhan tarinan mukaan Kemijoen karjalaiset olisivat hävittäneet Sigtunan kaupungin Ruotsissa³. Sihtuunalaiset olisivat niitä Ruotsin kauppiaita, jotka lähtivät Kemijoelle kalastamaan. Heillä oli mahdollisesti suolaa matkassa. Osa jäi sitten asumaan tänne ja se näkyy nimistöissä, (Sihtuuna = Liedakkala). (Matti Hervan haastattelu 2016.)

Kemijoen kalastuksen historiaa on hyvä tarkastella samalla kun käsitellään Tornionjokea. Kummankin jokilaakson asukkaille lohen- ja siiankalastus oli tärkeää. Lappalaiset sekä myös kveenit/kainulaiset olivat näillä seuduilla aluksi sesonkiluontoisina kalastajina, hyödyntäen parhainta kalannousun aikaa. Myös eri suunnista tulevilla verottajilla saattoi Vilkunan mukaan olla matkassa omia erämiehiä ja kalastajia, jotka jäivät alueelle. Eri heimojen myötä vakituinen asutus alkoi muotoutua. Karjalainen vaikutus oli Kemijoen alueella merkittävää. Kalastuksen verotus sekä kalavesien nautinto-oikeuksien jakautuminen aiheuttivat myös ristiriitoja. Kemi- ja Tornionjoen välillä oli itäisen ja läntisen hiippakuntien raja. Vanhoilla asutushistoriallisilla eroilla ei välttämättä yksistään voida selittää Kemijoen ja Tornionjoen lippojen eroa, mutta kiinnostavaa se jokatapauksessa on. On hyvä huomata myös paikallisen ammattitaidon kehittyminen tietyille alueille ja paikallisiin olosuhteisiin.

Tornionjoki –mallisen lipon tekniikkaa

”Morfaari (Leo Spolander) opetti minut kutomaan, silloin tehtiin hankonen ja katajasta vommel”

- Lars Oja (s.1936)

”Vempeleen päälle pantiin lampaan nahkaa. Nahka ensin parkittiin. Hankonen oli katajasta haara ja siihen panthiin kahesta katajasta vommel”

- Ossi Aikavuori

”Puinen vommel oli pehmeä, mutta kyllä nykyisistäkin saa pehmeän ko nahalla päällystää”

- Viljo Ylinärä

”Katajanoksassa ei saa olla pienempiä oksia ristikkäin vaan ne häätty olla eri kohdissa, jotta se kestää.

Semmonen on kans hyvä oksa, josta ei tartte muuta ko ottaa parkki pois päältä.

Katajasta tulee hyvä vommel, se on pehmeä eikä kolise. Vempeleen päälle kääritään nahka, mie olen käyttäny saapasvartta. Sisukummiaki voi käyttää mutta se ei ole kestävä”

- Hannes Risto

”Sain Koskenrannan Jannelta lipon, jossa oli katajainen vommel. Sitä oli vahvistettu pyörän pinnoilla. Se oli oikein miehleinen lipota, pehmeä, niinkö olis rätillä pyyhkiny”

- Juha Pelttari

3. Vilkunan mukaan Karjalaisten hävitysretki Ruotsin Sigtunaan 1187 oli ilmeisesti seurausta taisteluista, joita käytiin Kemijoen lohirikkauksien omistamisesta ja verottamisesta.

KUVA: Vempeleen suojaaksi kääritty nahka vanhassa lipossa (JN).

Tärkeä osa lipossa oli itse haarukka, josta koetettiin tehdä erityisen luja. Tornionjokelaisen siikalipon haarukka/hankonen tehtiin yleisesti erillisenä ja tehtiin kestäväksi. (Vrt. Sirelius 1919). Vemmelpuu liitetään päistään hankoseen, joka tehtiin katajasta tai koivusta. Hankosen päähaaraan sidottiin myös varsi. (Sirelius 1906.) Haarukan eli hankoseen muotoon kiinnitettiin huomiota. Hyvin avautuvana se levitti vemmelpuuta sopivasti, jotta lipon suu oli myös riittävästi auki. Joskus levitystä ja vemmelpuun sopivuutta saatettiin säätää erillisillä välikappaleilla, jotka tulivat hankosen ja vemmelpuun väliin.

Hankosen muoto näkyy olevan etenkin joissakin vanhoissa lipoissa ylös- tai eteenpäin kääntyvä. Jos vemmel on taipunut virrassa taaksepäin, on lipotessa eteenpäin kääntyvä hankonen pitänyt lipon suuta kuitenkin edempänä tai varren suuntaisena.

Hannes Risto:

”Mie en ole koskaan ottanut tätä mallia.
Hankosen häätty olla suora”.

Kalevi Lauri:

”Mie olen sitä mieltä, että hankonen pitää
olla vähän tällä lailla (taipunut eteenpäin),
ko sie veät niin kärki kulkee vähän eelä”

Kuva: Hannes Risto, Kukkola.
Kuva Nina Suden Lehtikuvasta
(JN).

Kuva 1

Kuva 3

Kuva 2

Kuva 4

KUVA 1: Erityisen voimakkaasti ylöspäin kaartuva hankonen. Kukkola, Ruotsi. (JN)

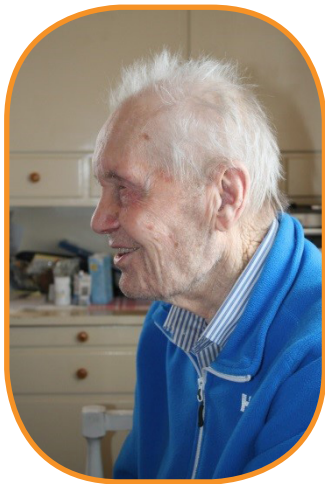
KUVA 2: Vanha lippo, jossa puinen vommel. Hankosen haaraan veistetty ”tappi” kiinnityksen helpottamiseen. Matkakoski, Suomi. (JN)

KUVA 3: Voimakkaasti aukeava haarukka. Matkakoski, Suomi. (JN)

KUVA 4: Y-haaraista hankosta myöhempi, 1950-luvulla yleistynyt, suora puukiinnike vanhassa Matkakosken lipossa. (JN)

Vanhassa Tornionjoen lipossa ”pesän” (vempeleen) suun halkaisija oli noin 1,5 kyynärää (n. 90cm). Yleensä lipon suun muoto tuli soikeaksi eli leveydeltään kapeammaksi verrattuna suun pitkittäiseen mittaan.⁴ Verkko kiinnitettiin oksista tehtyyn vempeleeseen sekä hankoslankaan, joka sidotaan tiukalle hankoshaarojen päitten välille. Verkko kiinnitettiin hankoslankaan kustakin laitasilmästä rihmalla/langalla, mutta puuosiin yhdellä ja samalla 0,5 tuuman levyisellä nahkahihnalla. Puuosat peittyvät kokonaan nahkahihnan alle. Kun verkkoa sidottiin kiinni, sitä koottiin enemmän vanteen etupuolelle, koska peräpuolelle sidottuna se takertuu helpommin hankoseen ja varteen. (Sirelius 1906.)

Verkko tehtiin ennen kotikehruisesta 3-kertaisesta pellavarihmasta ja myöhemmin tehdastekoisesta pellavalangasta.

Viljo Ylinärä, Kukkola (JN).

Ossi Aikavuori, Matkakoski (JN).

Ossi Aikavuori:

”Se oli oikein huono langoista silloin
sota-aikana,
isä oli suutari, siltä sai kenkilankoja.
Se oli paksua pumpulilankaa.

Pekan (Vanhapiha) kans haimma
Ruottin puolelta langat sota-aikana”.

Viljo Ylinärä:

”Pumpulilanka ei ollu niin paha
juoksemaan.

Se oli oikein paha sekkaintumaan
lipotessa ko vesi oli sitä veelley”.

---

4. Kokemäenjoen lippo, jota voidaan pitää Tornionjoen lipon sukulaisena, on suuleveydeltään miehen kyynärpäältä sormenpäihin asti (Satakunnan museo).

1900-luvun alun kutomisohje:

Verkon kutominen aloitetaan suolen kutomisella. ”Suoleksi kudotaan 42 silmää.” Silmä on kaksi solmuväliä eli 50mm kalvimella saadaan 100mm pitkä silmä. Silmä mitataan suoraksi venytettynä. ”Alussa käytettiin kahta, sitten puoltatoista ja lopuksi tuumaa leveää kalvinta.” (Sirelius 1906. tod. näk. P.Palolta saatu tieto, Kukkola).

Aloituksessa oli siis nykymitoissa 50mm, seuraavana 38mm ja lopuksi pohjassa 25mm.

Pekka Vanhapiha (Korpikylän/Matkakosken lippomies):

”42,5 silmää laitan suoleen ja aloitan 50mm:n silmäkoolla.
Syvyys korkeintaan 80cm ”

”50mm 3-4 riviä, noin 40mm puoliväliin ja 35mm loput.
Se on Aukusti Mäkikallion vanha ohje”

Monet lippomiehet muistavatkin Kukkolassa lippojen olleen aika syviä ja usein ”naamavia” eli isosuisia. Liinan syvyys oli Kukkolassa yleensä metrinen. Myös Kalevi Lauri muistelee Kukkolan lipon olleen suurempi kuin muualla (kts. sivu 16). Matti Niskala lipposi jo 1910 luvulla, hän teki myös metrin syvyisen lipon, joka ei kuitenkaan ollut erityisen naamava, kertoo Matti Kanniainen.

Kuva: Matti Niskala 1980 (Jaakko Heikkilä).

Matti Niskalan ohje

(tallentanut Juuso Vaaraniemi):

94 solmuväliä eli 47 silmää, syvyys 107cm.

Käytetyt kalvimet:

41mm, 3 kierrosta

37mm, 6 kierrosta

31mm, 15 kierrosta

22mm, 8 kierrosta

12mm, pohja.

Joka kerta, kun siirrytään pienempään mittaan lisätään 4-5 silmää ensimmäisellä kierroksella. Tällöin liina pysyy tasalevyisenä kohti pohjaa.

Tein testimittauksia vanhimmista löytyneistä lipoista. Suun pituusmitta on mitattu kaikissa hankosen pohjasta (JN).

Vanhimmat kukkolalaiset lipot:

- Lippo Suomen Kukkola (Viljam Niskala), katajavemmel. Suun pitkittäinen mitta on 80 cm ja leveys 42 cm.
- Lippo(kuva), puuvemmel ja reilusti ylöspäin kaartuva hankonen, Ruotsin Kukkola (museo), 82,5 cm ja 42 cm.
- Lippo, Ruotsin Kukkola (museo), rautainen vemmel. Pit. 86 cm, lev. 53 cm.
- Lippo Myllynpirtin seinässä, puuvemmel. Pit. 90cm ja lev. 49cm.

Kukkolan kalastusmuseosta löytyy yksi hyvin vanha puuvempeleinen lippo, joka on erityisen pieni, vempelen pituus 67,5 cm ja leveys vain 25,5 cm.

Vanhimmat Matkakosken (Fin) lipot

- Lippo puuvemmel (Rantamaula) mitat olivat 65 cm ja 45 cm.
- Lippo puuvemmel ("AR"), 70 cm ja 38 cm, pellavaisen liinan syvyys 1 m (hieno kuntoinen).
- Lippo metallivemmel 64 cm ja 42 cm.
- Lippo metallivemmel (vempelleessä osin puupäällyste), 70 cm ja 51 cm.
- Lippo metallivemmel, 62 cm ja 41,5 cm
- Lippo metallivemmel, 60 cm, 45 cm.

Testimittauksen perusteella myös kaikkein vanhimmissa lipoissa oli yleisesti kokoeroa Kukkolan ja Matkakosken välillä. Kukkolassa lipon suun pituus oli useissa lipoissa 10-20 cm pidempi, leveydessä ei näy niinkään eroa.

Suomen Matkakoskella sekä Suomen Kukkolassa liponneen Pekka Vanhapihan mukaan Kukkolassa oli jossakin vaiheessa monella isosuisia lippoja. Lipon koko saattoi olla myös pienen kiistelyn aihe, eli että oliko isompi parempi kuin pienempi. Matkakoskelle sanottiin soveltuvan pienemmän lipon. Matkakosken ja Kukkolankosken lippojen kokoeroista kertoi myös Karl-Erik Kauppi Ruotsin Matkakoskelta. Hän oli seurannut kuinka Ruotsin Kukkolan lipot olivat isompia suun kooltaan ja kiinnitykseltään (puukiinnikekin isompi) kuin Ruotsin Matkakoskella.

Heimo Nikula kertoo, että Matkakoskella on tapana nostaa kala pois heti kun tuntuu ja Kukkolassa vedetään kuopan loppuun asti. Kun lippoa ei uiteta pitkään, kala pysyy pienemmässäkin lipossa. Myöskään Matkakoskelle ei sovi kovin pitkä liina, kun se sekoittuu helposti kovassa virrassa. Lippoustyylin ero selittää omalta osaltaan myös lippojen eroja. Heimon mukaan voi olla, että lipot muotoutuivat erilaisiksi, koska Kukkolassa oli lievempi virta.

Heimo Nikula:

”Mie luulen, että mie alotin 12-13 vuotiaana (lipon kutomisen). Se oli knoksi lippo. Se on puuvillalankaa, siihen sekoitettiin myöhemmin jotaki muovia.”

Hankonen oli juuri se, joka teki sen semmoiseksi kopuraksi. Se tuli paljon jouhevamman näköiseksi, emmie tiä oliko se lipotessa kummempi. Mutta minusta tuntuu, että siinä oli pitemmästi sitä joustovarraa siinä vempeleessä, jos se kivvenki kävi. Se tuli pehmeämmäksi se kosketus. Puuvempeleellä lipposin silloin ensimmäisenä kesänä, mutta sehän meni poikki jos tuli suurempi kala, siiallehan se kesti.

Siinä vaiheessa ko alettiin teräksestä tekemään, niin sehän suureni vempeleen koko ilman muuta.”

Heimo Nikula, Matkakoski (JN).

Karl-Erik Kauppi:

”1960-70-luvulla tänne alko tulla Kukkolan mallin lippoja, ne oli isoja, kauheita. Uskottiin, että niillä sitä saapii kallaa, mutta näe, eihän niillä päässy pikku juohviin”.

Lipon vempeleen koko on mitattu sylin mittalla. Vemmel mahtuu syliin ko sormenpäät koskettavat hankosen haarojen päihin.

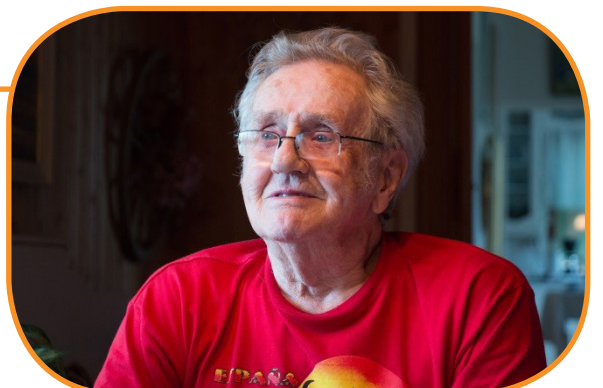
”Suomen puolella vemmel oli pyöreämpi”.

Kuva: Karl-Erik ”Kalle” Kauppi, Matkakoski (Arttu Tuovinen).

Pekka Vanhapiha:

”Mie olin Niskalan Åken kans valkamaassa lipolla, Åkella oli Kukkolalainen lippo ja minulla oli omatekonen Korpikylän lippo. Siinä on sylin mittainen ympärys. Åkella kauheasti karkasi siikoja ja mie sanoin että kokkeileppa tätä pienempää lippoa, heti alko tarttumhaan”.

Kuva: Pekka Vanhapiha (Arttu Tuovinen).

Kalevi Lauri, Kukkola (JN).

Kalevi Lauri:

”Pikkulippo sopii karille toisiin paikkoihin hyvin, sielon semmosia pikkukuoppia, mutta valkamaassa saapi olla isompi”

”Kukkolassa oli kans sylinmitta”

Matti Kanniainen:

”Meillä on Kukkolassa niin sanottu pitkä lippo eli se on metrinen. Kun pitkän liinan saa kääntymään niin sielä pyssyy kala, jos olis lyhyt liina niin näissä liestoissa vesissä se tulis pois”

”Osa tykkää siitä, että koska kivien luomassa lippoamme, jos on pyöreä lippo sillä ei pääse kuoppaan, mutta ko se on vähän soikio ja hankonen vielä vettä sen enemmän suppuun niin sillä pääsee ahtaampaan paikkaan”

”Se (lipon muoto/malli) on vähän itse kunkin mieltymyksen mukainen, mutta täysin pyöreä se ei voi olla, koska sillä ei pääse...”

Viljo Ylinä:

”Niinhän niitä on molempia lippoja (pieniä ja isoja), mutta niissä on kummassaki oma vikansa tietenki”

Lars "Lasse" Oja, Kukkola (Panu Pohjola).

Lasse Oja:

”Matkakoskella sanottiin olevan kivisempi pohja. Mie sanoin, että luuletteko Kukkolassa olevan hiekkapohjat”

Matti Kanniainen, Kukkola (JN).

Kuva: Frans ja Erkki Kertun ohje (Panu Pohjola).

Erkki ja Frans Kertun vanhan ohjeen mukaan silmiä kudotaan suoleen 52. Kertun ohjetta tulkiten suoli mitä ilmeisimmin aloitetaan 40mm silmäkoolla eli suolen pituus on valmiina suunnilleen sama kuin mitä Sireliuksen dokumentoimassa ohjeessa 1900-luvun alusta ($52 \times 40 \times 2 = 4160\text{cm}$ ja $42 \times 50 \times 2 = 4200\text{cm}$). Suolen pituudeksi tulee venytettynä reilut neljä metriä. Yhdessä silmässä on 2 solmuväliä eli kalvimen mitta. Matti Niskalan lipossa suoli on hieman näitä lyhyempi (n. 3850cm) 1900-luvun alussakin liponkutojilla oli siis erilaisia ohjeita. Sireliuksen dokumentoimassa, Kertun sekä myös Niskalan ohjeessa lippo oli noin metrin syvä.

Yrjö Kiviniemi:

”Sehän oli aivan hyvä lipota (puuvemmel). Knoksissahan oli se ongelma siinä langassa, että se sekotti siihen vempelheen ympärille, sehän ei päässy kala liphoonkhaan”.

”Minusta se vähän saapii pikkusen mennä suphoon, mutta ei liikaa, että (liina) vähän pienenee pohjaa kohti.”

”Kyllä se pitäis olla se liina vempeldestä pohjaan semmonen metri kymmenen senttiä tai metri vähhiinhään, tietenki vähän paikasta riippuu.”

”Ennen sanottiin, karkea vempelien mitta ko pannee käet ympäri (sylin mitta).”

Kuva: Yrjö Kiviniemi ja Kari Vaaraniemi, Kukkola (JN).

Lipon laidan ja pohjan kiinnittämistä sanotaan jamomiseksi. Lipon pesä muodostetaan siis tekemällä jame⁵ kupeelle eli laitaa ja pohjaan. Kotikehruisesta langasta tehty verkko värjättiin entisaikoina sinivärillä tummansiniseksi. (Sirelius 1906.)

Alussa nailonlippoon saattoi tulla samat yksinkertaiset solmut kuin knoksi- ja pellavalankalippohin, mutta solmuista ei tullut pitäviä vaan ne alkoivat luistaa. Nailon oli liukasta. Nailon alkoi tulla 1960-luvulla.

Varsi oli 9-10 kyynärää (5,4-6m) pitkä (Sirelius 1906) ja samaa pituutta lippojen kertoi olevan myös Samuli Paulaharju vuonna 1936. Varsi tehtiin kuusesta. Puuvarren mitta ei mitä luultavimmin ollut käytännön syistä yleisesti yli kuutta metriä, puuvartta ei voi ohentaa oikein pitkäksi ja paksuus taas lisäsi painoa.

Hannes Risto:

”Ne oli aika raskaita puuvarret siihen verrattuna mitä nykyisin. Näe ko mieki kävin mettästä aina hakemassa puuvarren ja Orren Iikka vain siite mulle höyläsi sen ja se laitto mulle siihen kuntoon, että mie vain itte sen maalasin mustala maalilla. Näe se piti olla musta maali, että sen sai jonku metrin maalattua ettei se näy veessä. Se oli se varrenhakuki siellä mettässä, niin se ei kelvannukkaan joka paikasta, piti hakea aina semmosesta paikkaa että se ei ollu äkkiä kasvanu, se oli löyhä silloin jos solii äkkiä kasvanu. Se piti aina ottaa semmonen että se oli jonku vuen vanha ja siite pitkä, ne oli semmosia kuusmetrisiä niin ne piti siite sahata, höylätä ja värkätä niitten kansa.”

”Naaraskuudessa on aina pikkusen halkeimaa siinä oksan tyvessä, mutta jos se on koirasta niin siinei ole koskaan se on aina yhtenäinen. Siittä tullee parempi ko oksat ei ole vastakkain, naaraspuussa on oksat eri mallila, jos siinon koiraspuoli ja oksat vastakkain niin silloin se ei kestä. Siinon oksan tyngät samala kohala niin se ei kestä. Mullaki meni päivä ko mie siellä mettässä hain niitä kahloin silloin kevväillä, lumet oli sulanu kyllä, mutta ko mie sieltä Saarukan takkaa niitä hain. Se piti olla juokseva, se ei saanu olla tyvestäkhään mitenkään paksu, se piti olla juokseva puu.”

Ossi Aikavuori Matkakoskelta kertoo:

Lipon varsi tehtiin yleensä kuusesta. Varreksi valittiin sellainen kuusi, joka kasvoi toisen isomman kuusen vieressä/kalhveessa. Se oli silloin usein suora ja vähäoksainen. Kuusi aisattiin. Aisauksessa kaikkia parkkia ei otettu kerralla pois, koska se estää vartta halkeamasta. Varsivärkki laitettiin sitten räystäään alle kuivaamaan. Varren saattoi ottaa seuraavana vuonna käyttöön. Joskus varsi tehtiin myös haavasta. Haapa oli kevyt. Lasikuituvarten myöhemmin saattoi laittaa narun sisälle siltä varalta, että varsi katkesi.

Pekka Vanhapiha:

”Mettästä haettiin pystykuivia kuusia, niitä piti usein höylätä paljonkin. Vaaran Iivari teki varren haavasta.”

Hannes Risto:

”Mieki kävin Väinön (Niskala) tykönä useamman kerran ko aloin kutomaan lippoja. Väinö käytti knoksilankaa. Väinö oli hyvä opettaja. Nissi (Norman) teki ensimmäisen nailon -lipon”

Ossi Aikavuori:

”Nailoniin häyty kehittää oma solmu, se juoksi”

Per-Åke Thyne:

”Varreksi valittiin naaraskuusi. Naaraskuusen tunnistaa siittä, että rungossa on kuoppa oksan lähön alla. Oksa ei tule kätteen ko varsi paisuu.”

⁵ Eri havas-/verkkokappaleiden yhteenliittämistä sanotaan jamomiseksi ja ommelta, mikä yhdistyspaikoille syntyy, sanotaan jameeksi (Sirelius 1906).

A stylized illustration at the top of the page shows a fish swimming to the right, with a fish-shaped object, possibly a lure or a piece of fish, floating above it. The drawing is done in a simple, sketchy style with grey lines on a white background.

Lippojen tekijät

Tornionjoen kylissä on ollut omat lippojen tekijät. Samantyyppisestä perusmallista on muokkautunut tekijöidensä näköisiä lippoja. Suomessa sanotaan esimerkiksi olevan erityinen Korpikylän mallinen lippo, jossa oli eroja Kukkolan lippoon. Vuennonkosken lippo sai vaikutteita Korpikylän (Matkakosken) mallista.

Juha Nuoriaho:

”Isä oli tekemisissä Jylhän kans Matkakoskelta, saattoi saada sieltäkin vaikutteita lippoihinsa”

Lippojen erot olivat kiinnityksissä ja lipon koossa. Vanhat luonnonmateriaaliajan lipot ovat kylissä rakenteiltaan melko samanlaisia, eriytyminen on tapahtunut suurin piirtein 1950-luvulta lähtien.

Ruotsin Korpikylässä lippoja tekivät isännät yleensä itse. Lippoja tekivät mm. tullimiehet, joilla ”ei ollu muuta hommaa”, kuten Kalle Barsk kertoi. Tunnettuja lipontekijöitä olivat Lasse Kankaanranta ja Sune Öberg.

Suomen Korpikylässä lippoja tekivät ainakin Mäkikallion Aukusti, Kantojärven eli Vonkan Pekka, Vaaran Kalla, Kreivin Antti, Eelis Haapea (koski-isäntänä kauan). Heimo Nikula on tehnyt paljon lippoja ja myynyt niitä Ruotsinkin puolelle. Myös Matti Vähä on tehnyt Matkakoskella paljon lippoja.

Aukusti Mäkikallio oli Kukkolalaislähtöinen liponkutoja, joka kutoi lippoja Matkakoskelle. Aukusti opetti Pekka Vanhapihan tekemään lippoja. Ossi Aikavuori myös muistaa Aukustin opettaneen lipontekoa Korpikylässä ja epäilee hänellä olleen kukkolalaisen mallin. Aukusti hukkui 1940-luvulla.

Pekka Vanhapiha:

”Vonkan Pekka opetti minua korjaamaan lipon, se tapahtuu takaperin pohjasta ylöskäsin”.

Ruotsin Kukkolassa monet isännät eivät enää tehneet itse lippoja vaan oli erityiset tekijät. Kun vanha talojen lippovuorojärjestelmä muuttui, myös liponteko jäi monelta pois. Kylälle huutokaupalla myydylle lippoukselle oli omat lipontekijät, mm. Leo Spolander (Lars Ojan morfaari).

Harilassa ja Laksossa teki isännät itse. Ylisenjärven Matti teki lippoja, hän oli kylän lippomies. Taipaleella oli monia lipontekijöitä. Niskan Pauli, Fräki, Sundelin teki lippoja.

Lasse Oja:

”Ei Kertun Fransikaan tehny itte lippoa, vaikka se oli päällikkö, eikä Ojalan Ottu. Mie en nähny koskaan, mutta kyllä se paikkasi välistä, se prukasi olla sielä kontturissa ko oli huono päivä niin se istu ja korjasi.”

”Spolanderin Kusto ja morfaari tehit kuitenkin 20 lippoa joka kevät kyläle, ja kylähän osti nämä lipot. Ei net (lippomiehet) muutako toit ranthaan ne (lipot)ja vaihetit, vanhat viethiin moorfaarin tykö sitte ja Spolanderin Kustole, net pitkin talvea tehit niitä. Sieloli paljon Taipalheela niinkö Niskan Akusti soli hyvä tekheen ja Eenokki teki, Eenokin Erkki poika, Lahti Heikki teki ja Fettu teki ja Palon Petteri ja Eemeli tehit molemin ja sitte ko lähti korkeamalle koskelle Kukkolassa niin Hjalmar (Harila)teki.”

Ruotsin Ylivojakkalassa lipot olivat samanlaisia katajaisine haaroineen kuin Kukkolassa, muistelee Sten Nyström. Vanhoja haarukkalippoja löytyi vielä ainakin Steniltä itseltään ja Lasse Thyniltä. Lasse Thyni kertoi Palon Empun tehneen paljon lippoja Ylivojakkalassa.

Suomen Kukkolassa lippoja kutoivat usein talojen isännät itse. Kalevi Lauri muisteli, että Ylinärän Pentti, Kiviniemen Kalla, Leinosen Jussi ja Kertun eli Normannin Nissi tekivät ainakin itse lippoja. Niskalan Väinö teki lippoja myös muille. Hannes Risto on tunnettu lipontekijä, niitä on mennyt muuallekin.

Kuva: Vanhoja haarukkalippoja Ylivojakkalassa Maihannun talossa (JN).

Materiaalien ja valmistustekniikoiden muuttuminen

Lipon osat olivat ennen luonnonmateriaalia. Puinen vommel oli kevyt ja luonnollisen joustava, lippo kulki pehmeästi kivikossakin. Osien keveys ja näkymättömyys vedessä ovat tärkeitä ominaisuuksia. Korpikylän kylähistoriikin mukaan talven kuivannutta lippoa on saatettu keuhalla keittää navettapadassa, jotta se tulisi uudelleen joustavaksi ja sitkeäksi.

Kalevi Lauri muistelee, että katajainen vommel perstaantui ajanmyötä samoin kuin krenkkujen sitomiseen tehty vitta, joka ei kestänyt kastella kuin kerran: ”Ne oli aina rikki. Isä sanoi ko olin lipolla, vehkeet ei kestä täyttä lipollista”.

Lippoa on kehitetty ja muokattu etenkin uusien materiaalien myötä. Pellavalangan jälkeen tullut karhulanka eli knoksi ei kestänyt kunnolla ainakaan lohta. Uusi nailonlanka oli kestävä ja se käyttäytyi vedessä hyvin. Vommel muuttui puisesta rautaiseksi eivätkä monet lipontekijät enää suojaa vemmeltä nahalla vaan tilalle ovat tulleet kumi/muovi –pohjaiset materiaalit. Lipon suuvanteen ja varren kiinnitys on yksi selkeimmistä eroavaisuuksista uusien ja vanhojen lippojen välillä. Vanha haarukka eli hankonen on voitu korvata suoralla puukappaleella esimerkiksi laudalla tai sitoa taivutetut vemmellangat suoraan vanteen kiinni.

Alkuun vemmellangat olivat paksuja 5-6 mm, Heimo Nikula kertoo, että hän alkoi käyttämään kahta ohuempaa (2,5-3 mm) vemmellankaa, se oli miellyttävämpi lipota. Ohuempi vommel aiheuttaa kuitenkin pienemmän veden vastuksen eli kulkee hyvin, kertoo Heimo.

Heimo Nikula, Matkakoski:

”Hankokset ne oli siihen aikaan puusta (1950-l). Sitte ko alettiin tekkeen vajjerilippoja niin, mie en tiä alko se Kreivin Antti ensinnä tekemään vai alonko mie tekemään semmosia lippoja, joissa ei ole hankosia olenkaan. Tehtiin vain metallilangasta kokohnaan se. Ehkä 1960 paikkeilla mie ainakin lopetin sen hankosen käytön”.

Hankosta on tehty myös metallista, tällaisia löytyy esimerkiksi Vuennonkoskelta ja Vojakkalasta. Suomen Kukkolassa vanhanajan puuhaara/hankonen on säilynyt aivan vallitsevana näihin päiviin.

Vuonna 2016 järjestetyllä lipontekokurssilla eri kylien liponkutojat kohtasivat toisensa. Seppo Seppälä ja Kari Kolehmainen sekä Erling Persson ja Tomas Erkki tulivat kurssin ohjaajiksi Kukkolasta, Kalle Barsk ja Vilho Keskitalo Korpikylästä. Esimerkiksi kun Suomen kukkolalaiset näkivät muita kiinnitysmalleja, nämä mallit hieman hymyilyttivät monia. Toisaalta jotkut saattoivat ottaa matkaan mallin uudenaikaisesta liposta. Esimerkiksi Erling Perssonin tekemissä lipoissa oli monta hyvää oivallusta ja lisäksi ne pysyvät hyvin auki.

Uudenaikaisia materiaaleja on myös hyvä vertailla. Joskus uudet materiaalit ovat voineet tehdä liposta turhankin jäykän tai kovan. Esimerkiksi Kalevi Lauri kommentoi kovasta muovisesta vempelen päällysteestä: ”Normannin Kalleki sano, että ko hän teki semmosen lipon ja meni pistämään niin se sano että TRRRRR.. Mie sanoin että molen kyllä sammaa mieltä”.

Varsi on muuttunut puisesta yleisesti lasikuituputkeksi. Seppo Seppälä ja Matti Kanninen muistelevat, että Kivirannalla oli mies (Paavola), joka alkoi tehdä lasikuituvarsia ja sen jälkeen niitä valmisti Haaran Pekka Ruotsin Karungissa. Matti Kanninen kertoo, että yleisesti ensimmäiset lasikuituvarret olivat painavia ja kankeita verrattuna nykyisiin. Matti Lauri ja Kalle Kauppi muistelevat, että lasikuituvarsi (”plastivarsi”) tuli 1970-luvulla. Varsi oli aluksi sellaista ainetta, että siitä saattoi tulla tikkuja käsiin, ”olis saanu olla kinthaat käessä”. Lasikuituista pintaa piti välillä hioa, maalata ja lakata. Ero puuvarten oli huomattava, lasikuitu tuntui niin kevyeltä. Pelttarin Juha Ylivojakkalasta käyttää yhä ”Kivirannan miehen” varsia, koska niissä on erityisen hyvä tuntuma. Juhan mukaan tekijä vei tiedon tästä hyvästä varresta hautaan.

Erling Persson:

”Ne on olleet niin vanhanaikasia täällä, ne on vain tehneet niinkö vanhemmat miehet on sanonu. Mie olen aatellu itte ja kehittäny hommia.”

Juha Pelttari (Ylivojakkala, Suomi):

”Meilläkin luovuttiin haarukasta silloin ko Ruottissa tuli erilaiset hankokset.”

Hannes Risto:

”Tehen oikean hankosen, en laita mithään kapulaa.”

Erling Persson:

”Mie tehen keveät vehkeet, ei painolla saa kallaa”.

Kuvat: Innokkaita lipontekijöitä kurssilla keväällä 2016 (Panu Pohjola).

OHJEET

LIPONTEKO TÄNÄÄN

KÄPY

Lankaa pujotetaan kävyille, se on langan käpyämistä. Jo kävyn täyttövaiheessa langan olisi hyvä olla suorassa eikä punheessa. Punheessa oleva lanka vääntää kudelmaa mutkalle, ellei käpyä kääntele aina kutoessa. Käpyäminen onnistuu parhaiten kun lanka tulee vapaasti pyörivältä rullalta.

KALVAIN/KALVIN/KALVOIN/ KALVOSIN

Kalvain/kalvin/kalvosin/kalvoin on mitta, joka määrittää kudottavan silmän koon. Lanka kierretään kalvaimen ympäri ja solmut pyritään saamaan tasaisesti kalvaimen toiseen reunaan. Solmurivistä tulee tasainen kun kalvaimen reuna on suhteellisen ohut, samoin kalvaimen mittaaminen on tällöin helpompaa kun ei tarvitse ottaa huomioon paksun reunan tuomaa lisämittaa silmäkokoon. Puisissa kalvaimissa reuna olikin yleensä veistetty ohuemmaksi kuin kapulan keskiosa.

Heimo Nikula:

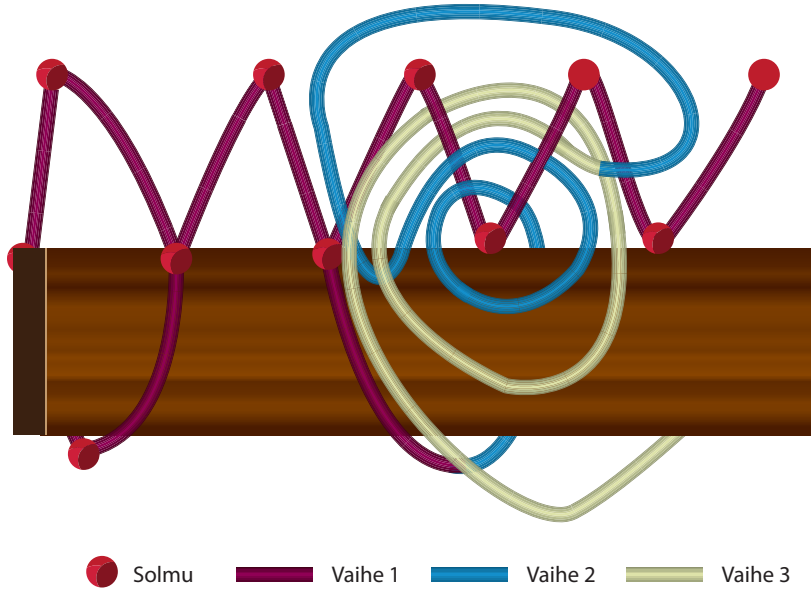
”Se on tämmönen (puiset kävyt ja kalvoimet) paljon mukavampi käyttää ko muoviräpylöitä.”

LANKA

Lankaa on hyvin monenlaista. Lippomiehelle ja kutojalle on merkityksellistä langan materiaali, paksuus ja väri. Siikalipoissa käytetään yleensä monofil-siimaa ja paksuus maksimissaan 0,40 mm. Langan vahvuus (paksuus ja rakenne) on määritelty kalastussäännössä.

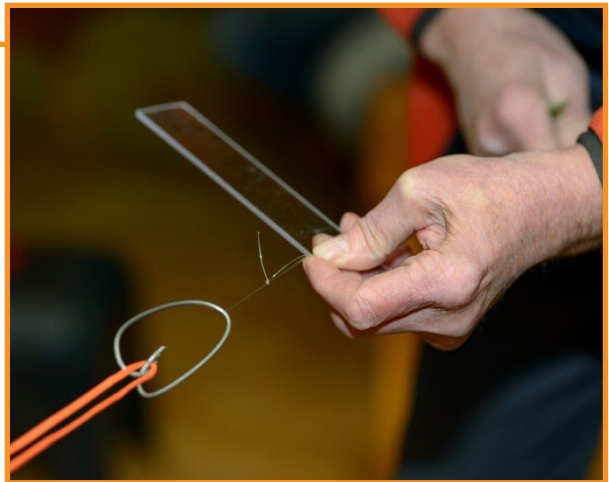
SOLMU

Solmutyyppejä on hie-
man erilaisia. Yleisimmissä solmuissa vaihtelua on etenkin siinä, mitä kautta solmun viimeiset langanvedot tehdään. Esimerkkinä on kolme solmua, joissa yhdessä vaihtoehdossa lanka vedetään loppuksi ennen kiristystä kahden langan välistä ja sen jälkeen kahden langan takaa. Toisessa vaihtoehdossa ensin kahden langan takaa ja sitten välistä. Kolmannessa vaihtoehdossa kahdesti molempien takaa. Jos lanka on paksumpaa, etenkin silloin on parempi vetää kahden langan takaa, jotta solmu kiinnittyy kunnolla.

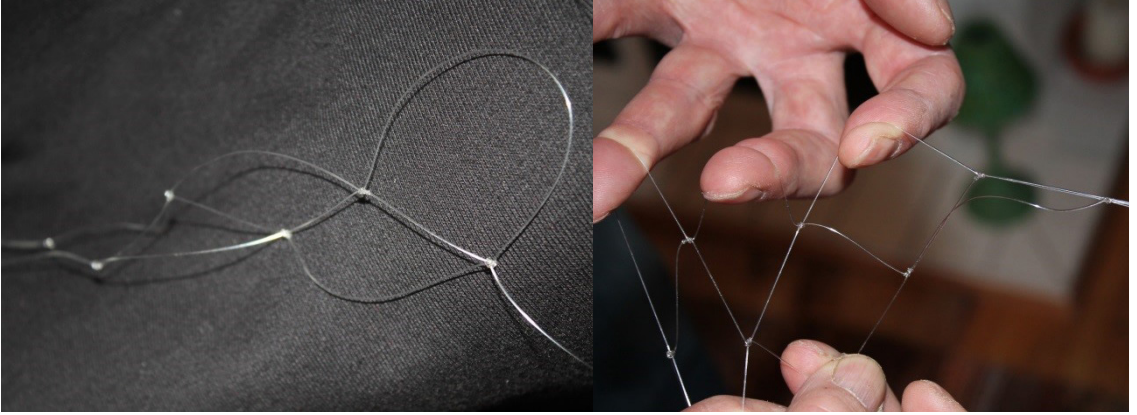
SUOLI

Lipon liina aloitetaan suolen kutomisella. Suoli on yhtä kuin lipon suuvanteen ympäritys eli lipon liinan yläosa. Suolen silmiä voidaan kutsua myös vemmelsilmiksi, koska se tulee kiinni vempaleeseen. Lippo kudotaan suoraksi liinaksi, jonka reunat myöhemmin taivutetaan yhteen ja muodostetaan pussi. Ennen aloittamista mietitään, minkä kokoinen silmäkoko halutaan suoleen. Isommalla kalvimella/silmäkoolla voidaan tehdä vastaavan pituinen suoli vähemmällä silmillä kuin mitä tulee pienemmällä kalvimella. Suolen täytyy myös olla sopivan pituinen suhteessa suuvanteeseen eli vempaleeseen.

KUVA: Suolen kutominen (JN)

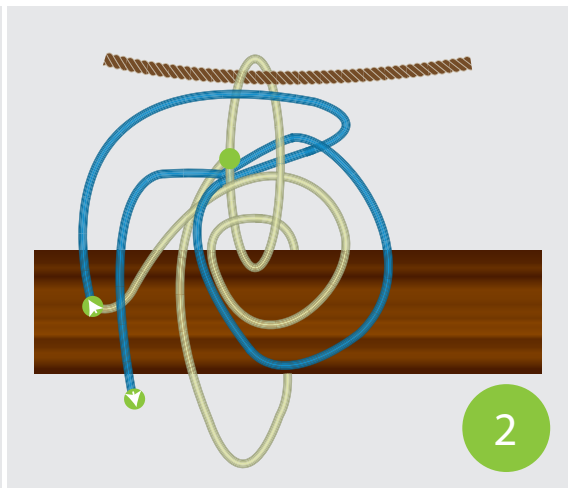
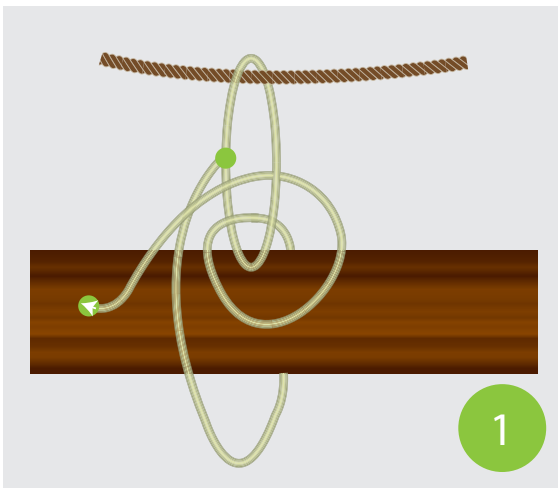

Kuvat: Suoli (JN).

Suolen toinen pää kiinnitetään johonkin. Ennen sitä täytyy suoli kuitenkin aloittaa eli tehdä siihen silmä. Siimaa pyöräytetään kalvaimen ympäri kahdesti ja tehdään tiukka solmu kalvaimen laitaan. Sitten tehty silmä otetaan pois kalvaimelta, tuloksena on tuplapitkä silmä. Nyt tämä silmä kiinnitetään rautalankaan tai naruun, joka taas on kiinni seinässä tms. eli kestää vetoa. Kalvain laitetaan silmän alapuolelle vetämällä solmusta lähtevä lanka kalvaimen alta ympäri ja ottaen kiinni tähän ensimmäiseen silmään. Asetelma on tarkoitus saada menemään niin, että ensimmäisessä silmässä nyt oleva solmu nostetaan silmän puoliväliin kalvaimen ja kiinnitysrautalangan välillä. Kun käpy on viety tämän ensimmäisen silmän läpi ja otettu se kiinni oikeasta kohtaa niin tehdään vielä tämä solmu kaksinkertaisena.

Kari Kolehmainen:

”Solmujen määrä on aina pariton, jotta kutomista pystyy jatkamaan suolesta eteenpäin.”

Suolta aletaan kutoa kalvaimen kanssa tehden silmiä peräjälkeen haluttu määrä. Silmiä ei kudota kalvaimelle tässä vaiheessa kuin yksi kerrallaan ja otetaan aina edellinen silmä kalvaimen ympäriltä pois. Suolen pituutta lasketaan usein silmien tai solmujen määrällä. Suolessa on kaksinkertainen määrä solmuja/

solmuväliä verrattuna silmiin, koska silmä muodostuu kahden solmun väliin. Siksi monet, jotka laskevat solmuja, laskevat vain joka toisen solmun, näin tulee selville myös silmien määrä. Suolen pituuden laskutapa vaihtelee. Laskutapa näkyy siinä, että lasketaanko suolen viimeinen silmä puolikkaaksi.

Käytännössä suoleen tulee samanlainen lopetus, olipa siinä pariton tai parillinen määrä solmuja, kyse on vain siitä millaista laskutapaa käytetään.

Yleinen suolen mitta on 87 solmua eli 43,5 silmää. (mm. Hannes Risto, Erling Persson, Esa Lauri, Kalle Barsk ja Risto Leinonen) Pekka Vanhapiha 42,5 silmää. Lasse Oja 92 silmää tuplana eli 46 silmää. Pituuteen vaikuttaa tietysti käytettävän kalvaimen mitta. 87 solmua 40mm kalvaimella tarkoittaa 3,48 metristä suolta ($87 \times 40 = 3480$).

Lipon kokoa säätelee myös paikka, missä lipotaan. Monet tykkäävät käyttää edellistä isompisuista lippoa etenkin, kun ei olla kivikossa. Noin 50-vuotta sitten olivatkin yleisempiä isommat lipot.

101solmua/50-51 (50,5) silmää (Seppo Seppälä, Kari Kolehmainen, Vilho Keskitalo, Markku Kauppi-la, Matti Lauri, Kalevi Lauri)

Esa Lauri:

Siikalipossa suolen silmien määrällä ei ole kovin suurta merkitystä. Lohilipossa pohjan pituus on tyyppillisesti ”reilu metri”. Jos liinaa kudottaessa ei tehdä lisäsilmiä kalvainta pienennettäessä, niin suolen silmämäärä voidaan laskea kaavalla (suolen silmämäärä) = (lohen mitta) / (pohjan kalvainkoko). Jos lohen mitta on 110 cm ja pohjan kalvainkoko 35 mm, suolen solmumäärä = $110 / 35 = 31,4$. Solmuihin menee jonkun verran lankaa eli 34 silmää tai 69 solmua on sopiva suolen pituus.

LIINA

Lipon liinan ylimmäisestä osasta eli suolesta aletaan kutomaan liinaa eteenpäin. Suoli kiinnitetään naruun tai rautalankaan siten, että lanka tulee läpi joka toisesta silmästä. Rautalangan tai narun päät solmitaan yhteen ja näin muodostuva rengas kiinnitetään tukevasti johonkin siten, että se kestää vetoa. Liinaa joudutaan kutoessa vetämään sen verran että solmut kiristyvät. Näin liinan lähtö tulee kiinnitykseen koko leveydeltään ja on siitä kudottavissa eteenpäin.

Seuraavaksi valitaan oikean kokoinen kalvain, jolla kutomista jatketaan. Liinan malli vaihtelee siihen tulevien silmäkokojen mukaan. Nyrkisääntönä on, että yläosassa on isommat silmät niiden pienentyessä kohti pohjaa. Syvyydet vaihtelevat 70cm-1m välillä. Liinaan on saatettu tehdä lisäsilmiä, jotta se pysyisi myös pohjastaan tarpeeksi leveänä. Matti Niskalan ohjeessa silmiä li-

KUVA: Liinan kiinnitys rautalankaan kutomisvaiheessa.

sätään kudottaessa aina uuden silmään jälkeen.

(Kalevi Lauri 90-95 cm, Pekka Vanhapiha 80cm, Ossi Aikavuori 80cm)

Sovellettuja malleja:

40mm, 9 kierrosta (Esa Lauri)/3kierrosta (Vilho Keskitalo)

35mm, 9 kierrosta (Esa L.)/puoli väliin (Vilho K.)

30mm, 9 kierrosta (Esa L.)/loput (Vilho K.)

35mm, 6 kierr. (Erling Persson)

33mm, 6 kierr.

30mm, 4 kierr.

27mm, 3 kierr.

24,5mm-5-6 kierr.

45mm- 2 kierr. (Seppo Seppälä)

35-40mm, 20 kierr.

25-20mm, loput

38mm, 5 kierrosta (Markku Kauppila)

35mm, 10 kierrosta

24,5-20mm, loput

40mm, 1/3 osa Imetristä (Risto Leinonen)

30mm, 1/3 osa

23mm, 1/3 osa

35mm, ¼ osa (Kari Kolehmainen, Hannes Risto, käyttänyt myös 40mm kahta kierrosta alussa)

30mm, ¼ osa

25mm, ¼ osa

20mm, ¼ osa

40mm, 10 kierrosta 70-80 cm:stä (Kalle Barsk)

30mm, 7 kierrosta

25mm, loput

KUVA: Liinan kiinnitys naruun kutomisvaiheessa.

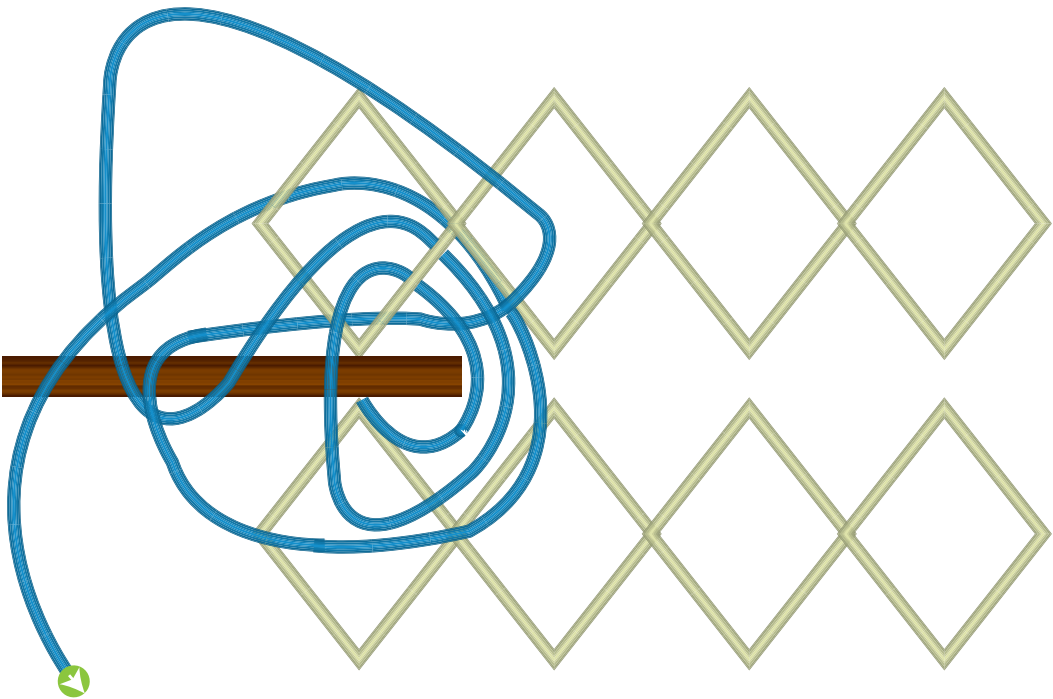

Kuva: Liinan kutominen.

POHJAN JA SIVUN JAMOMINEN

Pohjaan saakka kudottu liina pyöräytetään nurkistaan yhteen/vastakkain, jotta pohjasta tulee pussimainen. Reunoja aletaan kutoa yhteen suunnilleen lyijykynän vahvuista (n. 8mm) tikkoa hyödyntäen. Kutominen oli tässä vaiheessa pohjassa jo menossa, joten pohjaa voidaan jatkaa suoraan katkaisematta lankaa.

Toisen kulman laitimmainen silmä otetaan sormilla kiinni ja pujotetaan siitä tikun ympäri käpy ja vedetään vastakkainen silmä tikun laitaan. Käpy pujotetaan kahdesti silmän läpi ja painetaan sormella tikun laitaan ja otetaan sitten kahdesti kahden langan takaa (tai ensin takaa ja sitten välistä) eli normaali solmu tikun laitaan. Tikkuun otetaan vuorotellen silmät eri puolilta.

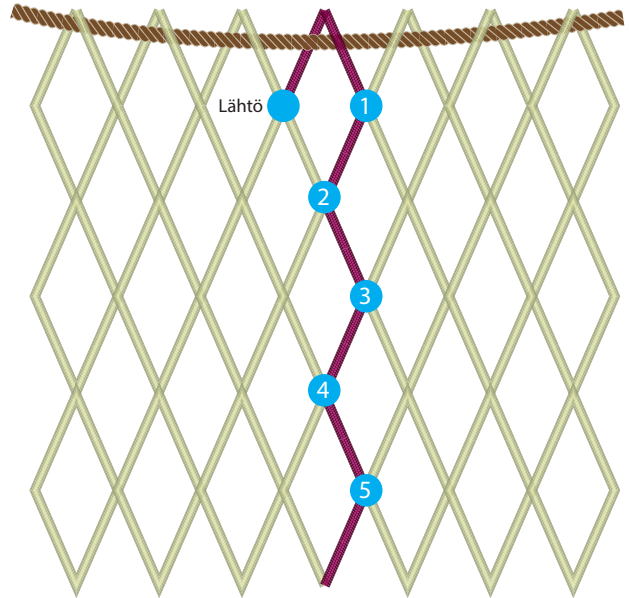

KUVA. Liinan pohjan jamomisessa otetaan tässä ensin kiinni yläpuolisesta laitimmaisesta silmästä (salmiakkikuviot). Sen jälkeen otetaan vastakkainen silmä.(JN)

Seuraavaksi, kun pohja on kiinnitetty, siirrytään laidan kiinnittämiseen eli jamomiseen. Laita jamotaan kiinni ilman tikkoa tai kalvainta. Liina otetaan irti kiinnityksestään (esim. rautalangasta). Liina laitetaan vain kahdesta laitimmaisesta, ylimmäisistä nurkistaan kiinni uudestaan rautalankaan siten, että umpeen kudottavat reunat tulevat ylänurkasta vastakkain.

Liinan laitimmainen solmu on kolmikantainen eli solmusta lähtee kolme lankaa eri suuntiin. Kolmikantaiseen solmuun solmitaan neljäs lankalähtö kiinni (käpy) ja se pujotetaan rautalangan yli/kautta yhdistämällä sieltä liinan toisen reunan laitimmaiseen silmään. Tässä laitimmaisessa silmässä on pitkä solmuton sivu, johon rautalangan yli tuleva lanka otetaan kiinni kaksinkertaisella solmulla /kahdesti ympäri. Muodostunut alkusolmu pitää liikuttaa silmän sivun puoliväliin eli samalle kohdalle kuin rivissä olevat muut solmut. Kun solmu on keskellä, siitä otetaan sormilla kiinni samalla kiristäen ja viedään käpy kahden langan takaa tai ensin takaa ja välistä kiristäen solmu loppuun. Kun reunimmaisista silmistä on solmittu yhteen, jatketaan liinan reunassa olevien silmien kiinnittämistä toisiinsa. Tähän käytetään kaksinkertaista solmua, kuten alussakin.

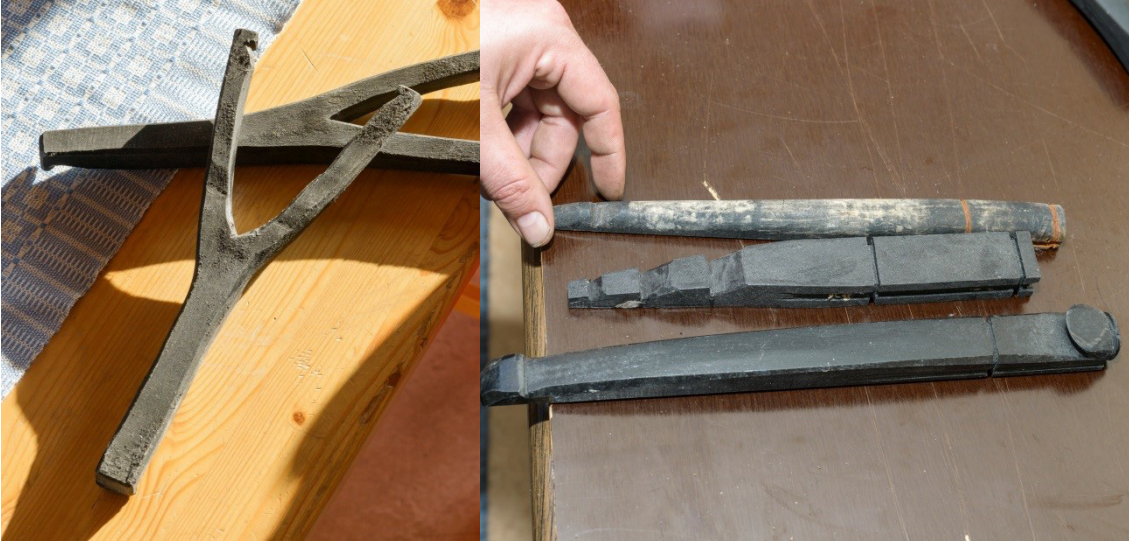
Laitimmaisista silmistä kiinni rautalankaan/naruun

KUVA: Lipon pohjan jamominen.

Kuva: Pohjan jamominen.

Kuva: Erilaisia kiinnikkeitä (JN).

HANKOSEN TAI KIINNIKKEEN TEKO

Perinteinen lipon kiinnitystapa varteen on hankonen eli Y-haara, joka on tehty koivusta, kuusesta, katajasta tai vaikkapa pajusta. Hankosen pitää olla tarpeeksi kestävä, mutta toisaalta mahdollisimman kevyt ja siro.

Hyvin aukeava haara on aina parempi. Haaraosa eli hankonen on tehty, usein hieman taipuvaisena ylöspäin. Lippomiesten haastatteluiden perusteella on eroa käsityksiä, että onko paras hankonen suora vai ylöspäin kaartuva.

Hankonen on veistetty siten, että se menee varren alapuolelle. Varren alapuolella hankonen pysyy tukevasti paikallaan. Tällöin hankosen yläpuoli veistetään tasaiseksi, jotta se menee hyvin pyöreää vartta vasten. Sivut veistetään hieman tasaisiksi, jotta nykyisin käytettävä teräksinen vemmellanka voidaan kiinnittää hankoseen. Alapuoli jää pyöreäksi ja haarukan kaikkiin kolmeen päähän veistetään uurteet, joihin kiinnityslanka saadaan pysymään. Hankonen värjätään lopuksi tummaksi.

Toinen malli kiinnikkeestä on puu, jossa ei ole haaraa. Puu on suora, mutta se on veistetty usein alaosastaan suippenevaksi. Idea tässä puussa on, että rautavemmel kiinnitetään siihen kuten haarukkaan ja kun rautalanka on jäykkää ja taipuisaa niin sitä voidaan taivuttaa heti puun päästä voimakkaasti. Kiinnikkeeseen on saatettu tehdä urat ja reiät vemmellangoille sekä kapeat urat kiinnityslangoille.

Hankonen on voitu tehdä kokonaan metallista. Lippo voidaan tehdä myös kokonaan ilman hankosta tai erillistä kiinnikettä. Tällaisessa lipossa vempelen muodostava rautalanka taivutetaan suoraan sellaiseen muotoon, että se voidaan sitoa varteen. Tässä mallissa vahvennetun vemmellangan muotoilu lipon kantaviksi osiksi on viety pisimmälle.

Kalevi Lauri:

”Ei sole niin nuukaa mistä puusta hankosen tekkee.”

KUVA: Lipon malli, jossa puukiinnitystä ei tule olla. Verhous mustalla teipillä. Korpikylä. (JN)

KUVA: Vanhempi metallinen kiinnike. Vuennonkoski (JN).

VEMMEEL

Vempele eli lipon suuvanne tehdään nykyisin yleensä teräslangasta eli ns. pianolangasta (vemmellanka). Lanka on 2,5-3mm vahva. Liinan leveys on suhteutettu haluttuun suuvanteen kokoon. Vemmel taivutetaan sopivaksi hankosen/kiinnityskappaleen sivuihin kiinnitettäväksi. Ruuvipenkki on hyvä apuväline langan taivuttamisessa. Langan päät voidaan taivuttaa 90 asteen kulmaan ja upottaa kiinnityskappaleeseen tai hankoseen noin senttimetrin matkalta. Suuvannetta vahvistetaan toisilla pianolangan pätkillä hankosen puoleisista päistä. Vahvikelangat ulottuvat hyvän matkaa vanteen suuntaan aivan kiinni varsinaisessa vemmellangassa. Vemmel- ja vahvikelankojen upotuskohdat on hyvä porata ensin valmiiksi lankaa hieman ohuemmalla poranterällä, jotta upottaminen ei halkaise puuta. Hankosen molempiin kylkiin lankaparit vielä kiinnitetään sinkilöillä muutamista paikoista.

Kuva: Vemmellangan kiinnitys (JN).

LIINAN KIINNITYS VEMPELEeseen JA PÄÄLLYSTÄMINEN

Liinan ylimmäiset silmät kiinnitetään vempeleeseen. Tähän on erilaisia tapoja. Mikäli vempeleen ympärille pyöritellään kumi- tai nahkasuikaletta, vemmelsilmät kannattaa ottaa sillä kiinni. Tällöin liinan voi irrottaa ottamalla vempeleen päällystemateriaalin pois. Vempeleitä on päällystetty myös jäykemmällä materiaalilla, putkella, jolloin sitä ei pyöritetä vempeleen ympärille. Putki on halkaistu ja vemmel pujotetaan putken sisään. Tällöin liinan voi kiinnittää langalla vempeleeseen ennen putken laittoa. Liinan voi sitoa vempeleeseen niin, että lanka kierretään 5-6 kertaa silmän ja vempeleen

ympäri ja kuljetetaan lanka pitkin vemmeltä seuraavan silmän kiinnityksen kohdalle ja taas ympäri silmästä ja vempeleestä.

Yksi tapa (esim. lohiliipossa) on että vommel voidaan pujottaa ylimpien silmien läpi ennen kuin vempeleen toista puolta on kiinnitetty hankoseen/kiinnikkeeseen. Sen jälkeen vemmelsilmät kiinnitetään vielä langalla vempeleeseen sopiviin kohtiin, jotta liina ei pääse luistamaan. Jos käytetään Y-haaraista hankosta, voi siltä kohdalta liinan kiinnittää haaran väliin kiristettyyn lankaan.

Vemmellankaa päällystetään erilaisilla materiaaleilla. Materiaalin pehmeystä on etua jos kalasteaan rauhallisessa vedessä, tällöin pohjakosketukset tapahtuvat pehmeästi. Aiemmin on käytetty etenkin nahkaa, joka on leikattu vaikkapa saapasvarresta. Esimerkiksi joustavaa materiaalia oleva halkaistu letku voidaan kääriä vempeleen ympärille. Jos letku on läpinäkyvää (esim. bensiiniletku), niin alle on hyvä laittaa tummaa nauhaa/eristettä. Jotkut liponkutojat pehmittävät vemmeltä siitä osasta, joka koskee eniten pohjaan eli käytännössä enemmän alareunaa.

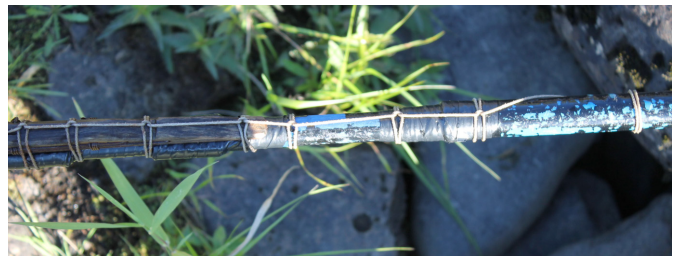
VARSII JA LIPON KIINNITYS SIIHEN

Varsi tehdään nykyisin useimmiten lasikuituputkesta. Putkea pitää olla useampaa vahvuutta siten, että ne yhteen kiinnitettynä ohenevat kohti haavin puoleista päätä. Varresta tulisi tehdä 6-7m pitkä. Ohempi putki laitetaan aina isomman putken sisään. Ensimmäinen putki on 30mm vahvaa ja 3metriä pitkä. Sen sisään laitetaan 2metrin salko 25mm putkea. Putki upotetaan toisen putken sisään noin 30cm:n matkalta. Kolmas 2 metrin pätkä on 20mm ja sekin tulee 30 cm sisälle. Tässä vaiheessa näkyvä hyötypituus on 6,4 metriä. Lippoon voi vielä laittaa halutessaan ohuen pään noin 40cm ulospäin, tällöin liponvarren kokonaispituudeksi tulee 6,8 metriä. Tätä pidemmissä varsissa käytetään 34 mm lasikuituputkea, jolloin pitkä lippo ei ole liian notkea.

Kiinnityskohtaan voi laittaa putken sisään teippiä aivan sisään tulevan putken päähän ja kohtaan, jossa se menee toisen putken sisälle. Teippien välisen alueen voi sitten peittää 2-komponentti liimalla. Kontaktipintoja voi myös karhentaa, jotta siihen laitettava liima pysyy. Kiinnityskohtaa ja saumoja voidaan vielä vahvistaa päältä teippaamalla. Lippo kiinnitetään perinteisesti varteen pumpulilangalla, joka kiristyy aina kastuessaan. Nykyisin näkee myös eristysnauhoilla tai nippusiteillä kiinnitettyjä lippoja.

Kuva: Vempeleen päällyste (JN).

Kuva: Lipon haaviosia ja kiinnike sidottuna kiinni varteen (JN).

LÄHDELUETTELO

Ekman, S. (1910). Norrlands jakt och fiske. Uppsala.

Paulaharju, Samuli (1936). Kukkola kalastaa. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Julkaisematon lähde.

Sirelius, U. T. (1906). Suomalaisten kalastus. Hki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Sirelius, U. (1919). SUOMEN KANSANOMAISTA KULTTUURIA 1. Helsinki: Otava.

Tervo, Niilo (2003) Kukkolan historia. Käsikirjoitus. Julkaisematon.

Valonen, Niilo (1978). Keskiajan kulttuurin iskostuminen Tornionlaaksoon. Teoksessa Turunen A. ym. Lännen maita ja Karjalan kyliä. Kalevalaseuran vuosikirja 58, 1978. Helsinki: WSOY.

Vilkuna, Kustaa. (1940). Siian lippoamisesta Tornionjoella. Julkaisussa Kotiseutu 1940. Toim.

Vilkuna, Vuorela, Teppo, Oja. Forssa: Forssan kirjapaino Oy.

Vilkuna, Kustaa (1975). Lohi. Kemijoen ja sen lähialueen lohenkalastuksen historia. Keuruu: Otava.

Muut lähteet:

Eero Yliniemi
Emil Cedercreutzin museo, valokuva-arkisto
Erling Persson
Esa Lauri
Hannes Risto
Heimo Nikula
Juha Nuoriaho
Juha Pelttari
Juuso Vaaraniemi, muistiinpanot
Kalevi Lauri
Kalle Barsk
Kari Kolehmainen
Karl Erik Kauppi
Lars Oja
Lars Thyni
Markku Kauppila

Markku Vaaraniemi
Matti Herva
Matti Kanniainen
Matti Lauri
Matti Vähä
Ossi Aikavuori
Pekka Vanhapiha
Per-Åke Thyni
Risto Leinonen
Roll foto, Haparanda Stad valokuva-arkisto
Satakunnan museo, arkisto.
Seppo Seppälä
Sten Nyström
U.A. Saarinen, Tornionlaakson maakuntamuseo
Vilho Keskitalo
Viljo Ylinärä
Yrjö Kiviniemi

www.kesasiika.com

Interreg Nord
European Regional Development Fund

REGION NORRBOTTEN

REGIONAL COUNCIL OF LAPLAND

LAPIN AMK
Lapland University of Applied Sciences

TORNIOHAPARANDA

Luke
NATURAL RESOURCES INSTITUTE FINLAND

Umeå
FOLKHÖGSKOLA

Länsstyrelsen Norrbotten